

törzsnevek javarésze eredetileg víznév lehetett. A magyar népnévre vonatkozó fejtegetéseim pedig mindenki számára világosan tanusíthatták, hogy ezen a téren is lehetséges elfogadható eredményre jutni, ha nem is a török szótárak szorgalmas forgatása révén...

Moór Elemér.

(Deutscher Auszug). Der Ursprung des Volksnamens magyar und die ung. Stammesnamen. Die ursprüngliche Form der Selbstbezeichnung des ung. Volkes war das durch mittelalterliche Chronisten überlieferte, von ihnen aber schon fälschlich auf Personen bezogene *hetumoger* (*hetu* „sieben“, *moger* „Magyare“). In dieser Wortgruppe kann die ursprüngliche Bedeutung von *moger* nur „Stamm“ gewesen sein, wie das bei ähnlichen Volksnamen gewöhnlich der Fall ist. Der erste Teil des Namens *magyar* lässt sich mit dem Selbstnamen der Wogulen (*manši*) zusammenstellen, der zweite Teil (-ar < -er), der nicht Bildungssilbe sein kann, mit ung. *ér* < *er* „Ader, Rinnsal, Wurzel“. Die Bedeutung des Namens wäre also „magy-Ader“ d. h. „Magy-Stamm“, bzw. „Volksstamm“. Mit dem Volksnamen *magyar* ist etymologisch auch der altung. Stammesname *megyer* identisch; bei diesem wurde vermutlich ein Attribut, wie „erster“ „grosser“ fallen gelassen, da nämlich die Bed. von *megyer* < **magyer* schon sehr früh verblasste. Verf. führt des weiteren aus, dass die Deutungen der altung. Stammesnamen durch den Neovámbériszten Németh alle verfehlt sind; die an diese Etymologien geknüpften urgeschichtlichen Theorien Némeths sind also auch aus diesem Grunde wertlos.

Függelék a Gyarmat és Kér nevek vitájához

A Konstantinus Porphyrogenitusnál említett *Κορυμαίον* törzsnevek joggal vagy jogtalanul különválasztott **γερμαίον* tagját Németh Gyula a baškurt *jormatę* nemzetségnévvel¹ azonosította és mint állítólagos török tulajdonnevet a *jer-* „elfárasztani, elfáradni“ igéből „fáradhatatlan“ jelentéssel magyarázta (I. m. 253.)

Ha Németh Gyulának idevágó felelőtlen kijelentései nem magyarul hanem valami más idegen nyelven jelentek volna meg, biztosak vagyunk benne, hogy az értük kijáró kritika már eddig sem maradt volna el.

Tudni kell ugyanis, hogy az általa idézett *Jormaty* (*Jurmaty*) nemzetségnév egyedül a baškurt nyelvterületen fordul elő. Ha tehát kénytelen-kelletlen ezen tulajdonnév elemzéséhez kell nyúlnunk, következetesen meg is kellene maradnunk a baškurt nyelvterület határain belül. Nézzük csak sorjában a szóbanforgó nyelvi elemeket!

¹ Mészáros Gyula, Magna Hungaria. Budapest 1910. 62.

Mindenek előtt is azt látjuk, hogy ez a kérdéses *jor*-igeegyökér nincs meg a baškurtban (v. ö. KSz. V, 236. 248—9). Eddig csak az oszmán-török nyelvből ismerjük. Alkalmassint meglehetett még a čagatajban is (*jor-gun* „fáradt“). Az igező jelentése azonban tisztán és világosan tranzitív, és semmi mást nem jelent, mint „elfárasztani“ (Sāmi 1560; Radl. III, 420). Amikor Németh Gyula egy intranzitív „elfáradni“ jelentésről beszél, úgy látszik, a Radlov szótár egyik hibáját veszi át (III, 421).

A *Jormaty* második tagjában a kök-türk *-ma-ti(n)*, *-mü-ti(n)*, hangtanilag megközelítőbb átírással, az uigur *-madyñ*, *-müdiñ* nyelvtani elemeket szeretné viszontlátni.² Ez a komplexum azonban a Németh Gyula által idézett forrás (Thomsen) szerint is nem más, mint *negativ gerundium*. Se több, se kevesebb.

A fiktív török *Jormaty* szó szerinti jelentése ezek szerint annyi volna, mint: „El nem fárasztva“. Kivel szeretné elhíttetni, hogy ilyenfajta nyelvtani és jelentéstani zagyalékokból valaha és valahol is törzsnevek keletkeztek...?

*

A *Kaqñ* törzsnévhez Németh Gyula a török szótárakban megfelelő mélyhangú homonymiát nem tudott találni. Ahoz a feltevéshez folyamodott tehát, hogy „a bizánciak az *e* hangot gyakran *a*-val jelölik“. Ugyanavval a *k-* szókezdettel a magashangú rovatokban kezdett keresgélni. És Radlov szótára (II, 1083) ehhez a fölöttébb módszeres östörténet-kutatási eljáráshoz ezúttal immár segédkezet nyújtott. Az „altáji, telet és lebed-tatár nyelvjárásokban akadt egy *kür* szóalak „ein Ungeheuer, ein sehr grosses Tier“ jelentéssel. A szó maga, jobb híján, még csak megfelelt volna. A jelentéssel azonban már baj volt. Mit szólna hozzá a nyájias olvasó, ha ennek a jeles honfoglaló magyar törzsnek a nevét valaki „szörnyeteg“ vagy éppen „nagy barom“ jelentéssel próbálná magyarázni? Nem kétséges, hogy az ember az ilyenfajta tapintatlansággal a nemzetgyalázás tényálladékát súrolhatná a könyökével. Mit tesz ilyenkor egy neovámbériszta „a módszer“ követelményei szerint? Első sorban is elhallgatja a szónak valódi jelentését. Végre is minden egyes olvasó kezében nem lehet ott Radlov nagy török szótára, hogy minden adatot ellenőrizni tudjon. Mivel azonban a *kür* címszó alatt a szótár egyéb összetételeket is közöl, Németh Gyula ezekből teljes önkényűséggel azt következtette ki, mintha a kérdéses szónak „roppant nagy, óriás, [állat-] király“ jelentése volna (I. m. 265). Ezen sajátgyártmányú fikciói közül (szerinte „körülbelül“) az „óriás“ jelentést tartja leginkább alkalmasnak a *Kaqñ* (azaz az állítólagos *Kér*?) törzsnév jelentésmagyarázatára. Ebben a szinte hízelgésig menő apotheosisban kivetnivalót most már senki sem találhat. A megállapítás nyilegyenest mehet immár a történetirodalomba, sőt akár az iskolakönyvekbe is...

Az altáji nyelvjárások *kür* szavának eredettörténetéhez melleleg

² V. ö. V. Thomsen, Turcica. MSFOu XXXVII, 10—11; W. Radloff, Die alttürkischen. Inschriften der Mongolei. Neue Folge. 1897. 94—5.

megjegyzendő, hogy ez esetben is alkalmasint szamojéd-nyelvi jövevényelemmel állunk szemben. A kérdéses szóhoz feltűnően közel van a jéniszei szamojéd *kari-o* (-o augm. képzővel), melynek jelentése „M a m m u t h“ (Castrén, Wörterwerz, d. samojed. Spr. 79). Ez az északi tundrák jegébe befagyott és itt-ott előbukkanó őslény lehetett az a szörnyeteg, nagy állat, mely egyes szibériai törzsek közt mythoszképződések alapjául is szolgált. Minden további lépés előtt jó lett volna megállapítani azt is, hogy ez a szamojéd bekeveredés chronologiailag nem újabb jelenség-e az Altajvidéken? Mert Castrén erről ily értelemben beszél (Ethnologische Vorlesungen über die altaischen Völker 84).

Németh Gyula azt hiszi még, hogy eme pánturk mythoszbeli *kär* szó származéka a *Girej* szóalak is, mely „a krimi kánok dinasztájának neve“ volt (I. m. 266). Ha fenti hiedelmei után még ez is igaz volna, ember legyen, aki ezek után a honfoglaló *Кагъ* törzs glorifikálásába bele merjen kötni.

A Németh Gyula előtt is ismeretlen eredetű *Girej*, *Giraj* tulajdonnév eredetéről ma még semmi bizonyosat sem lehet mondani. (Ha az újperzsa *Burhān-i-Kāti* szótár 382. lapján közölt adatokra akarnánk tekintettel lenni, eme tatár khánok „*Geraj*“ melléknevét újperzsa eredetű szónak kellene tartanunk). A tulajdonnév chronologiai helyzetére vonatkozólag azonban már pontosabb adataink vannak. *Rambaud* Alfréd, Oroszország története. Bpest, 1890. I. 215. lapján erre vonatkozólag a Nagy Iván cár korabeli (1462—1505) események közt a következőket olvashatjuk: „... ugyanazon időben alapított a krimi khánság Dsengisz khán egyik utódától, Aszítól, ki — mint mondják — egy paraszt által megmentetvén a haláltól, nevéhez fűzte megmentője *Ghírei* nevét is, melyet azután minden krimi khán hozzácsatolt a nevéhez“. Mindez pedig a XV. században történt. Senki sem tudja, hogy Németh Gyula miképen akarta átkapcsolni ezt a XV. századbeli jelenséget a magyar honfoglalást megelőző korba? No de hát ilyen félezeresztendő chronologiai csekélységekre a neovámbérismus már igazán nem lehet tekintettel...

Mészáros Gyula.

Ál-török nép- és személynevek

II.¹

Khazar — A neovámbériszta irányzat követői ezt a népet, egyéb európai népek írásmódjától (német *Chazaren*, francia *Khazars*, orosz *Хазары* stb.) eltérőleg magyarosan *kázár* alakban, nyelvészeti fejtegetéseik során pedig *kazar*, *k'azar* alakban írják.

Az Anonymusnál is közölt *Cozar* népnévnek és a magyar-

¹ V. ö. NNy. IX. 237—246.